

מועד למינו (בבא קמא לז)

גליון 401

איתא במתניתין בדף לז. שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו וכו' את שהוא מועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק.

ובגמ' נחלקו רב זביד ורב פפא האם ואינו מועד תנן או אינו מועד תנן. לרב זביד ואינו מועד תנן, דאיירי המשנה באופן דידעין שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו אבל בסתמא מועד למינו הוא מועד לשאינו מינו. ואם היה מועד למשל לנגוח שוורים, ונגח חמור, משלם נ"ש אבל רב פפא אמר אינו מועד תנן דדין המשנה הוא דמועד למין אחד אינו מועד למין אחר, ואם היה מועד לשוורים ונגח חמור, משלם ח"נ. ובסוף דף לז. איבעיא להו נגח (לז:): שור שור ושור חמור וגמל מהו, האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה, ואכתי לשוורים הוא דאייעד, למידי אחרינא לא אייעד או דילמא האי שור בתרא בתר חמור וגמל שדינן ליה, ואייעד ליה לכולהו מיני.

השור נגח שור ג' פעמים ואח"כ נגח חמור וגמל. וספק הגמ' הוא לאן מצרפים את השור השלישי, האם מצרפים אותו לשנים הראשונים, וממילא הוא מועד לשוורים, ומה שנגח אח"כ חמור וגמל הם שני מקרים של אינו מינו, והוא תם לשאינו מינו או שנאמר שלאחר שנגח חמור וגמל התברר שהנגיחה השלישית של שור היא תחילת סדר של נגיחת ג' מינים, וממילא הוא מועד לכל.

וביאור הספק הוא שהרי לאחר הנגיחה הג' החזקנו את השור כמועד למינו רק שלאחר שנגח עוד שתי נגיחות יתכן שהתברר שטעינו ובאמת אינו מועד לשוורים אלא הוא מועד לכל המינים.

וכתבו בתוס' (בד"ה שור שור וכו') וז"ל וכגון שבין שוורים ראשונים ראה בהמות אחרות ולא נגח וכו' ואיתי שפיר כולה סוגיא כרב זביד, ולא כרב אלפס שפירש סוגיא דשמעתין כרב פפא, עכ"ל.

והיינו דלכאורה לפי רב זביד שמועד למינו הוא מועד לכל המינים קשה מהו ספק הגמ', הרי מיד כשנגח שור שור ושור ונהיה מועד, נהיה מועד לכל, ובכלל לא איצטריך לנגוח עוד שני מינים כדי להפוך אותו למועד לכל המינים. ומזה הסיק הרי"ף דנקטה הגמ' כרב פפא, וא"כ הלכה כרב פפא.

ורחו התוס' דאפשר לפרש שאלת הגמ' באופן שכאשר נגח השוורים עברו לפניו בהמות אחרות ולא נגחן, ולכן נעשה מועד רק לשוורים. ורק אח"כ ראה חמור וגמל ונגח אותם, ולכן איבעיא לן דעכשיו שנגח גם שאר מינים אולי נצרף הנגיחה הג' של השור לשתי הנגיחות האחרונות וייהפך להיות מועד לכל. וממילא אין להסיק משאלת הגמ' דסוגיא כרב פפא. בתוס' מבואר דאליבא דרב פפא שאלת הגמ' היא בשור שור ושור וכו' שלא ראה בהמות אחרות בינתיים אבל לרב זביד איירי שראה בינתיים בהמות אחרות.

אמנם בשטמ"ק בשם הרא"ה כתב מסתברא ודאי דהכא במאי עסקינן דבשעה שנגח תם שוורים קמאי הוו גמל וחמור בהדיהו ולא נגחם, ונגח להני. והיינו דמספקא לן בשור בתרא וכו' דאי לא, פשיטא מילתא דלכולהו הוא מועד, דהשתא נגח שור חמור וגמל הוא מועד, ומשום דנגח טפי שני שוורים אפסיד, אלא לאו ודאי כדאמרן. הבין הרא"ה שאם נגח ג' שוורים בלי לראות שאר בהמות, ואח"כ ראה חמור וגמל ונגחן פשיטא דהוי מועד לכל (גם אליבא דרב פפא) דאטו גרע בזה שנגח שני שוורים קודם. ודבריו צ"ב דהא לפי רב פפא ברגע שנגח רק שוורים הרי נעשה מועד רק לשוורים, ועכשיו שנגח גם חמור וגמל יש להסתפק לאן שדינן השור השלישי, דדילמא השנים האחרונות הם מקרים בעלמא.

וע"כ למד הרא"ה שגם אליבא דרב פפא כשנגח ג' שוורים ונעשה מועד רק לשוורים אין זה אומר שבוודאי אינו נוגח אחרים אלא דאין לנו הוכחה לכך, ולכן דינו שהוא מועד רק לשוורים אבל אם נגח אח"כ עוד שני מינים, ברור שהוא מועד לכל. ואין זה סתירה לחזקה הראשונה אלא עכשיו נוסף לנו עוד מידע על טבע השור, שבאמת רגיל לנגוח כל המינים. ורק באופן שנגח שוורים וראה שאר מינים ולא נגחם, אז הוא מועד

לשוורים ולא לשאר מינים, ועכשיו שנגח עוד יש להסתפק האם טעינו וטבעו לנגוח הכל או שלא, דהוכח שהוא נוגח רק שוורים, ועכשיו שנגח עוד שנים, צריך שיגח נגיחה נוספת כדי להוכיח דהוי מועד לכל. אבל תוס' למדו דבנוגח שור שור ושור הרי הוא מועד רק לשוורים (לפי רב פפא) ולא לשאר מינים, ואין אנו מסתפקים אולי הוא מועד לשאר מינים, דדין מועד הוא שהתחזק בפנינו לנגוח, והרי לא נגח אלא שוורים, ולכן כשנגח אח"כ חמור וגמל יש להסתפק האם נשאר מועד רק לשוורים כפי שכבר התחזק או שטעינו כי התברר שהוא מועד לכל, דהשור הג' הוא תחילת הסדר של שור חמור וגמל.

והנה אם נגח שור שור וחמור לכאורה לא התחזק השור לנגוח שוורים וגם לא לנגוח כל המינים דהא לא נגח בכל פעם מין אחר אלא נגח שני שוורים וחמור אחד. אבל מפורש בשטמ"ק בשם הרא"ה דבכה"ג נעשה מועד לשוורים ולחמורים, וצ"ב. וי"ל דהרא"ה לשיטתו דגם בנוגח רק שוורים (באופן שלא ראה בהמות אחרות) אין זה אומר שהוא מועד רק לשוורים ולא לבהמות אחרות דבאמת יתכן שהוא מועד לנגוח עוד רק שלא ראינו אלא שוורים ולכן אינו מועד למעשה אלא לשוורים אבל כשנגח שור שור וחמור הרי נגח ג' פעמים ונעשה מועד לנגוח, והרי נגח שני מינים, ולכן הוי מועד לשני מינים הללו.

אמנם רבי עקיבא איגר (על השו"ע יו"ד סי' קפט אות כג) כתב דאם אכלה אשה ג' מינים חריפים וראתה דם אחרי כל אכילה הרי קבעה וסת לכל המינים החריפים אבל אם אכלה שום ג' פעמים קבעה וסת רק לשום, וכמו בשור המועד דשור חמור וגמל הוי מועד לכל אבל בנגח שור ג' פעמים הוי מועד רק לשוורים, וא"כ ממילא גם באכלה ב' פעמים שום וראתה אחרי שתיהן ואכלה בצל וראתה לא הוקבעה כלל. ודייק בדבר יעקב דחזינן דרעק"א למד דלא כרא"ה, ובכה"ג של שור שור וחמור אינו מועד כלל.

והביאור הוא דהא לא נתחזק לאף מין, ורק אם נגח ג' מינים הוי מועד לכל אבל כל שנגח רק שני מינים אין כאן שום חזקה דהא לא נגח מין אחד שלש פעמים וגם לא נגח כל פעם מין אחד.

הרא"ה לשיטתו סבר שמועד לשור אינו מופקע מלנגוח שאר מינים אלא דאין הוכחה לגבי שאר המינים. ולכן אפשר לצרף שתי נגיחות ממין אחד ונגיחה אחת ממין אחר דסוף סוף נגח בס"ה שלש נגיחות ונגח שני מינים אז הוי מועד לשניהם. אבל לשיטה השניה מועד לשור הוא מועד רק לשור וא"א לצרף מין אחר לייצר חזקה אא"כ נגח ג' מינים שונים.

והאבן האזל (פ"ו נזקי ממון ה"י) הסתפק בכה"ג, וכתב דהרמב"ם ס"ל דשור שור וחמור הוי מועד לשניהם. וביאר שמצד אחד הרי לא נעשה מועד לאף מין. אבל דייק ברמב"ם דס"ל דכיון שראינו שנגח ג' פעמים נעשה מועד לאלו שראינו שנגח אותם, ולכן בשור שור וחמור נעשה מועד לשור וחמור, וכעין שיטת הרא"ה הנ"ל. (עיי"ש באריכות).

והנה באילת השחר הסתפק מה הדין אם נגח ד' פעמים שור ואח"כ חמור וגמל, האם בכה"ג נעשה מועד לכל או לא. דבכה"ג כיון דוודאי הוי מועד לשוורים נימא דגם השור הרביעי הוא מחמת דפרץ בשוורים או דספיקת הגמ' יהיה גם אז דהשור הד' יכול להיות דזה התחלת מועדות לכל המינים. והוסיף וז"ל והעירוני לעי' ברמב"ן (נדה סד) דבכה"ג אינו מועד לשאר מינים. הרמב"ן כתב דבשור ד' פעמים בתר שוורים שדינן ליה דהא אייעד להו. וכן נקט האבן האזל (שם) דוודאי שדינן ליה לשור הד' בתר החזקה של השוורים.

אבל לפי הרא"ה לכאורה יהיה מועד לכל דזה שנעשה מועד לשוורים אינו סתירה למועדות לכל המינים, והיות ולמעשה נגח שור חמור וגמל לא גרע בזה שכבר נתחזק לשוורים. ובאילת השחר הסתפק דאמנם כבר נתחזק לשוורים אבל אולי התחיל ברביעי חזקה חדשה. אבל לפי הרא"ה א"צ להגיע לחזקה חדשה כדי לחדש שאינו רק מועד לשוורים דהא מועד לשוורים אינו מופקע משאר המינים, וברגע שיש הוכחה שנוגח לכל המינים פשיטא דהוי מועד לכל. אבל לרמב"ן שלמד שמועד לשור הוא מועד רק לשור היה פשוט לו שאינו מועד לכל.

ויש להוסיף דהצל"ח כתב לדון בשיטת רב פפא האם מועד למינו הוא בוודאי גמור אינו מועד לשאינו מינו או דמספיקא לא הוי מועד ולא מפקינן ממנוא מספיקא (עיי"ש). ולפי הנ"ל יוצא דלרמב"ן ותוס' הוי אינו מועד ודאי, ואילו לרא"ה אע"פ שאינו בגדר ספק ממש אבל עכ"פ אינו בגדר ודאי לא מועד וכן"ל.